מנורת המאור — גדולת הנושא ונותן באמונה

בענין משא ומתן

יגיע כפיך תאכל בני אל גדולות ממך תקח למנה שמח במלאכתך כי בה תכובד ולא תבוש בכל רגע ועונה ראה חרוץ מלאכה תעשירו ולא ידל לעת שיבה וזקנה אהוב משא ומתן באמת גם כפך תהיה תמיד נכונה להועיל אורך אשריו ואשרי אנוש נושא ונותן באמונה.

אשרי כל ירא ה' ההולך בדרכיו, יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך.

גרסינן במ' ברכות בפרק קמא, א"ר חייא בר אמי משמיה דעולא, גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים, דאלו בירא שמים כתי' (תהלים קכח, א) אשרי כל ירא ה', ובנהנה מיגיעו כתי' (תהלים קכח, ב) יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך, אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא. וגרסי' במכילתא (והיה) אם שמע תשמע לקול ה' אלהיך וגו', והישר בעיניו תעשה, זה משא ומתן. מלמד שכל הנושא ונותן באמונה, ורוח הבריות נוחה הימנו, מעלין עליו כאלו קיים את כל התורה כולה. וגרסינן במ' נדה בפרק תינוקת, מה יעשה אדם ויתעשר, ירבה בסחורה וישא ויתן באמונה. וגרסי' במדרש משלי איש אמונות רב ברכות ואץ להעשיר לא ינקה, הנושא ונותן באמונה נכסיו מתברכין, והב"ה מזמן לו פרנסתו. מפני שבני אדם בוטחים באמונתו ויהיה ממונם מצוי אצלו תמיד. ולא די לו שיתפרנס מן האמונה, אלא שנקרא צדיק, שנא' וצדיק באמונתו יחיה.

וגרסינן במכילתא ויאמינו בה' ובמשה עבדו. גדולה אמונה לפני מי שאמ' והיה העולם, שבשכר האמונה שהאמינו ישראל זכו ששרתה עליהם רוח הקדש ואמרו שירה, שנא' ויאמינו בה' ובמשה עבדו, וכתיב בתריה (שמות טו, א) אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה'. וכן אתה מוצא באברהם שלא ירש העולם הזה והעולם הבא אלא בשכר אמונה, שנאמר (בראשית טו, ו) והאמין בה' ויחשבה לו צדקה, וכתיב בתריה (בראשית טו, ז) ויאמר אליו אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את הארץ הזאת וגו'. וכן אתה מוצא שלא עלו ישראל ממצרים אלא בשכר אמונה, שנא' ויאמן העם וגו'. ואומ' אמונים נוצר ה', מזכיר אמונת אבות. ואומר ויהי ידיו אמונה. ואומר פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים, בשער זה נכנסים בעלי אמנה. וכן הוא אומר טוב להודות לה' ולזמר לשמך עליון, להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות, כי שמחתני ה' בפעלך במעשי ידיך ארנן. מי גרם לנו לשמוח בשמחה הזאת, אמונה שהאמינו ישראל בהב"ה בעולם הזה, שכלו לילות. וכן יהושפט אומר האמינו בה' אלהיכם ותושעו. וכן אתה מוצא שאין הגליות מתכנסות אלא באמונה, שנא' אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבואי תשורי מראש אמנה, וכתי' (הושע ב, כב) וארשתיך לי באמונה וגו'. ואומר וצדיק באמונתו יחיה. וכתי' (ירמיהו ה, ג) ה' עיניך הלא לאמונה. וכתי' (ישעיהו כה, א) עצות מרחוק אמונה אומן.

והאמת הוא גדול לפני הב"ה, והעולם עומד על האמת. כדגרסי' במדרש גדול הוא האמת, שהוא אחד משלשה עמודים שהעולם עומד עליהם, דתנן רבן שמעון בן גמליאל אומר, על שלשה דברים העולם קיים, על הדין ועל האמת ועל השלום.

גדול הוא האמת, שכל מי שעושה מלאכתו באמת עם הבריות כאלו קיים את התורה כלה, שנא' צדקתך צדק לעולם ותורתך אמת. ולא נברא העולם אלא באמת, כמו שמצינו במעשה בראשית, שרמז הכתוב אמת בסופי תבות בו' פסוקים. ואלו הן. א' ברא" אלהים" את". ב' וירא" אלהים" את" האור. ג' ויברא" אלהים" את" האדם. ד' ויברא" אלהים" את" התנינים הגדולים. ה' וירא" אלהים" את" כל. אשר עשה. ו' ברא" אלהים" לעשות". ללמדך שכל מה שנברא בו' ימי בראשית שהוא קיים על האמת. ולכך תקנו ששה פעמים אמת באמת ויציב, כמו שכתבתי למעלה בפ' שני.

ובית המקדש לא היה קיים אלא על האמת, שנא' אתי מלבנון תבאי, ראשי תיבות אמת. והלבנון הוא בית המקדש, כדמתרגמינן ההר הטוב הזה והלבנון, טורא טבא הדין ובית מקדשא. וכשהפכו האמת הלכו בגולה, שנא' תשורי מראש

אמנה, בראשי אותיות אמת הפוך. ולא עוד אלא שהב"ה נקרא אמת, שנא' וה' אלהים אמת. ובזמן שהאמת מצויה בארץ, הב"ה מוריד גשמים בעתם ומברך את תנובת השדה, שנא' אמת מארץ תצמח, ראשי אותיות אמת. מה כתיב בתריה (תהלים פה, יג), גם ה' יתן הטוב וארצנו תתן יבולה. אבל בזמן שהאמת אינה מצויה בארץ, הב"ה מביא על הארץ רעה, שנא' ותהי האמת נעדרת וסר מרע משתולל וירא ה' וירע בעיניו.

לפי' הנושא ונותן שלא באמונה, ואינו שמח בחלקו, ורודף אחר העושר, ומשתדל לקנות ממון שלא כדין, הרי זה מביא רעה על העולם, והוא מזומן להפסד גדול בממונו ובגופו, שנא' ואץ להעשיר לא ינקה. ופתע פתאום תפול מארה בנכסיו ובכל ממונו, וירד מנכסיו. ויצטרך לבריות, ועליו נאמר (ירמיהו יז, יא) קורא דגר ולא ילד עושה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבנו ובאחריתו יהיה נבל. פירוש עוף, ששמו קורא, הוא גוזל וחומס העופות ונוטל ביציהן ומחמם עליהן, כסבור שיוצאין האפרוחים ממנו, אע"פ שלא הטיל הוא אותן הביצים, וכתי' (ירמיהו יז, יא) ולא ילד, והוא עושה חומרים מן הביצים שגזל ומחמם אותם, כדמתרגמי' חמרים חמרים דגורין דגורין, ואחר שמחמם אותן ותגמר בריאתם אחר שטרח בהם, יצאו האפרוחים ממין העופות שהטילו אותן הביצים, וכשהן גדלים יפרחו להם וילכו כל מין למינו, וישאר הקורא בדד מהן, אחר שטרח בהם וחימם הביצים וגידל האפרוחים. כך הוא מי שהוא עושה עושר שלא במשפט ושלא באמת, סופו לירד מנכסיו ויצטרך לבריות ואחריתו יהיה נבל. ומה טוב ומה נעים המעט הקנוי בדין ובמשפט יותר מן ההרבה הקנוי שלא כדין, שנאמר (משלי טו, יז) טוב ארוחת ירק ואהבה שם משור אבוס ושנאה בו, וכתי' (משלי יז, א) טוב פת חרבה ושלוה בה מבית מלא זבחי ריב. והנושא ונותן באמונה הב"ה מברך מעשה ידיו, והנושא והנותן שלא באמונה מארה ומהומה נופלת בכל נכסיו. כדגרסי' בויקרא רבה א"ר לוי, ברכות מברכות בעליהן, קללות מקללות בעליהן. ברכות מברכות בעליהן כיצד. אבן שלימה וצדק יהיה לך, אם עשית כן והיה לך מה לישא מה ליתן, מה ליקח מה למכור, שכן הוא אומר יהיה לך, הוי ברכות מברכות בעליהן. קללות מקללות בעליהן כיצד. לא יהיה לך בכיסך אבן ובן גדולה וקטנה, לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה גדולה וקטנה. אמ' הב"ה, אני אמרתי אבן שלמה וצדק יהיה לך, אם עשית כן יהיה לך מה לישא מה ליתן שכן כתי' יהיה לך, [אני אמרתי לא יהיה בכיסך אבן ואבן, אם לא עשית כן לא יהיה לך מה ליתן מה ליקח ומה למכור], הוי קללות מקללות בעליהן.

וגרסינן בתוספתא דבבא קמא שבעה גנבים הם, ואלו הן, א' גונב לדעת הבריות, ב' המסרב בחבירו לארחו ואין בלבו לקרותו, ג' המרבה לחבירו בתקרובת ויודע בו שאינו מקבל, ד' הפותח לחבירו חביות שמכורות לחנוני, ה' המעוות במדות, ו' המשקר במשקולות, ז' המערב חומץ ביין. וכל הגונב דעת הבריות כאלו גנב דעת עליונה. וגרסי' בספרי לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה. מלמד שהמודד נקרא דיין, שאם שקר במדה קרוי עול, שנוי, משוקץ, תועבה, [וחרם], וגורם לחמשה דברים, א' מטמא את הארץ, ב' מחלל את השם, ג' מסלק את השכינה, ד' מפיל את שונאי ישראל בחרב, ה' מגלה אותם מארצם. מאזני צדק, צדק את המאזנים יפה. אבני צדק, צדק את המשקולות יפה. איפת צדק, צדק את האיפות יפה. הין צדק, צדק את ההינין יפה. מכאן אמרו חכמים הסיטון, פי' חנוני, מקנח את מדותיו אחד לשלשים יום ובעל הבית אחד לשנים עשר חדש. וחייב להכריע לו טפח. פי' כששוקל החנוני לבעל הבית, מוסיף על הדבר ששוקל עד שתכריע כף המאזנים שבה הדבר השקול את הכף האחרת שהאבן בה טפח. היה שוקל עין בעין, פי' המאזנים ממוצעים, נותן לו גירומין אחד בעשרה בשביל ההכרעה, בין בלח בין ביבש.

אמ' רב ביבי בשם רב הונא, מאי מאזני מרמה תועבת ה' ואבן שלימה רצונו, אם ראית דור שמדותיו של שקר, דע שהמלכות באה ומתגרה באותו הדור, מאי טעמא, מאזני מרמה תועבת ה'. א"ר לוי, מה כתי' בתריה (משלי יא, ב), בא זדון ויבא קלון. ר' ברכיה בשם ר' אבא בר כהנא אמ', כתי' (ויקרא יט, לו) מאזני צדק אבני צדק, איפשר דור שמדותיו של שקר שהוא זכאי. א"ר לוי, אף משה רמזה לישראל מן התורה, שנא' לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן, לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה, אם עשית כן, דע שהמלכות באה ומתגרה באותו הדור, מאי טעמא, כי תועבת ה' אלהיך כל עושה אלה כל עושה עול, מה כתי' בתריה (דברים כה, יז), זכור את אשר עשה לך עמלק.